ಡಾ. ಲೀಲಾ ಬಿ.*

# ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯದ ಪಾತ್ರ ಒಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ; ಮೈಸೂರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ

ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ, ನೃತ್ಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೂ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವೇರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಕೂಡ ೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು, ದೇವದಾಸಿಯರು ತಮ್ಮ ನೈತಿಕತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ವಾರಾಂಗನೆಯರಾಗಿ, ಸಮಾಜದ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು ವಾದಿಸಿದ್ದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಇದು ನಿತ್ಯ ಜನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಸರ್ಕಾರವು ಇದನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಮೂಲಕ ಬಂಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವಿನಂತಿಸಿದರು ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾಯಿತು. ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ನೈತಿಕ ಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತೆ ? ನಾಟ್ಯಕಲೆಗೆ ಇದು ಮಾರಕವಾಗಲಿಲ್ಲವೆ ? ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಇದರ ಪರಿಣಾಮವೇನಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದೆ.

## ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ರೀತಿ

ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆತು 'ದೇವದಾಸಿ ಜನಾಂಗ' ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ೮ ಅಥವಾ ೯ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಇವರು ದೇವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಅರ್ಪಿತವಾದವರು "ದೇವದಾಸಿಯರ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ, ದೇವರಿಗೆ ಚಾಮರ ಬೀಸುವದು ಮತ್ತು ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಮಾಡುವದು "[1] ಈ ದಾಸಿಯರು ತಮ್ಮ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ರಸಿಕತೆಯಿಂದಲೂ, ಕಲೆಯಿಂದಲೂ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ ತರುವಂತಹರಾಗಿದ್ದರು. ಮೊಹೆಂಜುದಾರೋನಲ್ಲಿ ದೊರಕಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತಿಮೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನರ್ತಕಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಣಿಕೆಯರ ಹೆಸರಿದ್ದರೂ ದೇವಾದಾಸಿಯರ ಹೆಸರಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದಂತೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೇಘದೂತ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಭವಿಷ್ಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಕವಿದೆ. ಕಲ್ಹಣನ ರಾಜ ತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿತ್ತೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗುಜರಾತಿನ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ೫೦೦ ಜನ ನರ್ತಕಿಯರಿದ್ದರು. ತಂಜಾವೂರಿನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ೪೦೦ ಸೇವಕಿಯರಿದ್ದರೂ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಲ್ತೇಕರರು ತಮ್ಮ *Women in Hindu Civilization* ನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

---

* ಗ್ರಂಥಪಾಲಕಿ, ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಅಸೋಸಿಯೇಶನ್ ಕಾಲೇಜು, ಸಯಾನ್, ಮುಂಬೈ.

1 *Encyclopedia of Religion and Ethics*. Vol. 10, p. 400 Sec also E. Thurston ; Castes and Tribes of Southern India. Vol 11, C-J. p. 126.

ದೇವದಾಸಿಯರು ತಮ್ಮ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಕಲೆಯಿಂದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ ತರುವಂತಾವ ರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು "ಮುರಲಿ, ಜೋಗಿತಿ, ನಾಯಕಿನಿ, ಕಲಾವಂತಿ, ಬಸವಿ, ದೇವದಾಸಿ, ದೇವಳಿ ಜೋಗಿತಿ, ಮತಂಗಿ, ಶರನಿ."[2] ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯ ಈ ದೇವದಾಸಿಯರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಕುಲೀನ ಮನೆತನದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು, ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಂಗಾಲದ ಕುಲೀನ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ದುರ್ಗಾಪೂಜಾ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬಾಬುಗಳಿಗೆ ಕುಣಿತ, ಮನೋರಂಜನೆ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕುಣಿತ ಮತ್ತು ಮನೋರಂಜನೆ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂದರೆ ಕಾಲ ಕ್ರಮೇಣ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜನರು ವಿವಿಧ ವಿನೋದಾವಳಿಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಹುಕ್ಕಾ ಸೇದುವದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

J. Michand ಅವರ *Histore des et de La chile de I "Empire de Mysore Sons les Regnes d' Hyder-Aly et Tipoo Shah* 1801 ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ದೇವದಾಸಿಯರ ವಿವರಣೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

"ಟೀಪೂಸುಲ್ತಾನನ ಹತ್ತಿರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಸುಂದರರಾದ ಉತ್ತಮ ನರ್ತಕಿಯರಿದ್ದರು. ಅವರ ಕಣ್ಣು, ಕಾಲು, ದೇಹ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳೂ ಅವರನ್ನು ಕಂಡವರನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಸೊಂಟ ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣಗಿದ್ದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅವರ ವಯಸ್ಸು ೧೬ ಅಥವಾ ೧೭ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಯಸ್ಸಾಗುತ್ತಲೂ ಅವರನ್ನು ಊರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಅವರ ರಮ್ಯತೆಯು ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಬೊಕ್ಕಸವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿತ್ತು.[3]

ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಸರ್ಕಾರದ, ರಾಜಮನೆತನದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾರೇ ಬರಲಿ ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ನೃತ್ಯಕೂಟ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[4] ೧೮೮೬ರಲ್ಲಿ ಡ್ಯೂಕ್ ಆಫ್ ಎಡಿನ್‌ಬರೊರವರು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮತ್ತು ವೇಲ್ಸ ರಾಜಕುಮಾರ ಆಲ್‌ಬರ್ಟ ಎಡ್ವರ್ಡ್ಸ್ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ಭವ್ಯವಾದ ಚಪ್ಪರ ಹಾಕಿ ನೃತ್ಯ ಏರ್ಪಡಿಸದ್ದಲ್ಲದೆ, ಮದರಾಸಿನ ರಾಯಪುರಂ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ, ಲಚ್ಮೀ ಎಂಬ ನೃತ್ಯಗಾತಿಯನ್ನು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಲಾಯ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ವಿರೋಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಿಲ್ಲ.[5]

ಇದರಿಂದ ಶೃತಪಡುವದೇನೆಂದರೆ, ನೃತ್ಯವು ಜೀವನದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿರೋಧ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಬಿಡಲಾದ ದಾಸಿಯರಿದ್ದರು. ಈ ದಾಸಿಯರು ತಮ್ಮ ಚಾಣಾಕ್ಷತನದಿಂದ, ಮದುವೆಯಾದ ಗಂಡಸರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಂಡಸರು ಈ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು ಕೂಡ ಸಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಅವರಿಗೂ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ತಪ್ಪಾಗಿ ಕಂಡಿರಲಾರದು. ದೇವದಾಸಿಯರು ರಂಗಭೋಗದ

---

2 Farquhar, *Modern Religious Movements in India*, p. 408

3 E. Thurston ; *Castes and Tribes of India* Vol. II p. 132. See also Henriyues Fernando, *The Pretenee of love ; prostitution and Society*. vol. I *Primitive classical Oriental*. p. 185

4 Rev : Henry Rice : *Native life in South India being Sketches of the Social and Religions charactrisation of the Hindus. p.* 58

5 *Karnatika Prakasika ;* May 1st, 1893

ಉಪಕರಣಗಳು ಎಂದು ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. 'ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ಸುಂದರಿಯರಿಂದ ನಡೆಯುವ ಗೀತ, ನೃತ್ಯಗಳೇ ರಂಗಭೋಗಗಳು.'[6] ೧೮೦೦ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಂಜಾವೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಕಲಾವಿದೆಯರು, ಕಲಾಪೋಷಕ ರಾಜರ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ವಾರಾಂಗನೆಯರಾಗಿ ಜೀವಿಸಬೇಕಾಯ್ತು. ಆಂಧ್ರದ ಅಸಾಧಾರಣ ಪಂಡಿತೆ ಮುದ್ದುಪಳನಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದೆ ಬಡತನದಿಂದ ಬಾಳಬೇಕಾಯ್ತು.

೧೮೯೨ರಲ್ಲಿ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯು ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ, ವ್ಯಭಿಚಾರದ ಆಚರಣೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಇದೆ ಮತ್ತು ಇದರಿಂದ ಹರಡುವ ಅಂಟುರೋಗ, ಜಾಡ್ಯಗಳ ತಡೆಗಟ್ಟುವಿಕೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಫಲವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಕ್ರಮ ವಿಹಿತವಾಗಿ ವರದಿಮಾಡಲು ಉಪ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತವಾದುದೇನೆಂದರೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಇದು ಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು ನಾನಾ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಒದಗಿ ಬರುವದೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬಂತು.

*Indian Social Reformer* ಪತ್ರಿಕೆ ತನ್ನ ಏಪ್ರಿಲ್ ೧೮೯೨ರ ಅಂಕದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಬರೆಯಿತು. "In larger cities like Madras. I am afraid the general opinion is that a man is not worth his opinion of he does not attach himself to a dancing………In this report even the flower of Hindu Society and the even increasing array of distinguishsed graduates does not smell sweet in Madras."

೧೮೯೨ ಆಂಗ್ಲ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕರು ತಾಫೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತರು. 'ಇಂಡಿಯನ್ ಸೋಷಲ್ ರಿಫಾರ್ಮರ್' ಪತ್ರಿಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಬುಕೊಟ್ಟಿತು. ಲಾಹೋರಿನ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಇದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿತು. ಮತ್ತಿತರರೂ ಈ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟರು.

ನೃತ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಎದ್ದ ಚಳುವಳಿ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ 'ಕರ್ನಾಟಕಾ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ' ಪತ್ರಿಕೆ "ಜನತೆಯ ದೋಷಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವ ಚಳುವಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆಂದೂ, ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಮನೋರಂಜನೆ ಒದಗಿಸುವ ತನಕ ನೃತ್ಯ ಬೇಕಾದೀತೆಂದೂ ಮತ್ತು ದೇವದಾಸಿಯರು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಸತ್ಪ್ರಜೆಗಳಾಗಿ ಬಾಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದೆಂದೂ ಇದನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಳಿತಿಗಿಂತ ಕೆಡುಕಾಗಬಹುದೆಂದೂ, ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ, ಮನೋರಂಜನೆಗೆಂದು ಹೋಗುವರೆಂದೂ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ತಪ್ಪಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೂ ವಾದಿಸಿತು."[7] ೧೮೯೩ರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ಹಲವಾರು ಜನ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಪಾದ್ರಿಗಳೊಡಗೂಡಿ[8] ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಲಾರ್ಡ್ ಲ್ಯಾನ್ಸಡೌನ್‌ರವರಿಗೆ ಒಂದು ಮನವಿ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಮನವಿ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯಗಾತಿಯರನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವುದಾಗಲಿ ಅದನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಆಗಲೀ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡುವುದಾಗಲೀ ಕೂಡದೆಂದು ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ವಿನಂತಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಮ್ಲಾದಿಂದ ಬಂದ ವೈಸ್‌ರಾಯ್‌ರವರ ಉತ್ತರ "ತಾವು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಸಾರಿ ನೃತ್ಯದ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಅದರಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಮಟ್ಟದ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವಂತಹದು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾವು ಇಂಡಿಯ ಬಿಡುವ ಮುನ್ನ ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಉತ್ತರವನ್ನೂ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಬರೆದರು."[9]

---

6 ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಸಂಪುಟ ೯, ೧೯೭೭
7 "*Nautch girl movement*" Karnatika Prakasika 24 July, 1893
8 *Indian Evengical Review*, XII Oct, 1885
9 "The Anti Nautch Memorial" 16 Oct 1893 in *Karnatika Prakasika* and the reply from Viceroyal lodge, Simla, 23rd September 1893

ಮುಂಬಯಿನ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಸೋಷಲ್ ರಿಫಾರ್ಮರ್' ಪತ್ರಿಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರ. ನೃತ್ಯಗಾತಿಯರು ತಮ್ಮ ಅಶ್ಲೀಲತೆಯನ್ನು ವೈಸರಾಯರ ಎದುರಿಗೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರು ವಾರಾಂಗನೆಯರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ನೃತ್ಯ ವೈಸ್‌ರಾಯಿಗಳ ಹಾಜರಿ ಅನುಚಿತವೆಂದೂ ವಾದಿಸಿತು.[10]

ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯದ ವಿರುದ್ಧದ ಚಳುವಳಿ ೧೮೯೩ ರಿಂದ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಈ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಸಮಾಜ ಸುಧಾ-ರಕರು ಪಣ ತೊಟ್ಟರು.

ಈ ಚಳುವಳಿಯು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹರಡುವದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯುವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವಾರು ಜನರು ಈ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಡಿ. ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು, ಇದನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ವಾಗ್ದಾನವಾಗಿ ಒಂದು ಕರಪತ್ರವನ್ನು ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದುಂಟು. (ಡಿ. ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪ, 'ಜ್ಞಾಪಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ', ಭಾಗ ೧, ಪು. ೨೩-೨೪). ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ತಾವು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದೂ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಪ್ಪೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ತಾವು ತಿಳಿದುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.[11]

ಆಗತಾನೆ ಮೈಸೂರು ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವೀಸ್‌ಗೆ ಸೇರಿದ ಕೆ. ಸುಬ್ಬರಾಯರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯತೀರ್ಪನ್ನು ಕೇಳಲಾಯ್ತು. ಕೆ. ಸುಬ್ಬರಾಯರು 'ಸಂಗೀತ ಅಥವಾ ನಾಟ್ಯಕಲೆಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ದೇಹ ವಿಕ್ರಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಾರಾಂಗನೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಿದರು.[12]

ಮೈಸೂರು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಲಿಟರರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಎಮ್. ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣಯ್ಯನವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಿ, ವಾರಾಂಗನೆಯವರ ಹಾವಳಿ ಬಹಳವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಟರರಿ ಯೂನಿಯನ್ ಸದಸ್ಯರು 'ತಾಫೆಗೆ' ಹೋಗುವದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿತು. ತಾಫೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಬಿಸಿಯಾದ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದು ತಾಫೆಯನ್ನು ಕಾನೂನಿನಿಂದ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆ ಅಥವಾ ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ ಹೆಚ್. ಜೆ. ಭಾಭಾ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಟರರಿ ಯೂನಿಯನ್ ಅಂಗವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಭೆ ನಡೆಯಿತು. ಪಿ. ಸಿಂಗಾ-ಚಾರ್ಯರು ಸಭೆಯನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಮಾತಾಡಿ ಮುಜರಾಯಿ ವಿಭಾಗ ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ನೃತ್ಯಗಾತಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದರು. ಬಿ. ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಐಯರ್ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾನೂನು ಬೇಡವೆಂದೂ ಸ್ತ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚಾದ ಕೂಡಲೆ, ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ತಾನೇ ಪರಿಹಾರ ದೊರಕುವದೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದರು. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯದ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಕೂಡದೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದರು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸದಸ್ಯರು ನೃತ್ಯ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಮತ್ಯಾವ ಮನೋರಂಜನೆ ಬದಲಾಗಿ ದೊರಕಬಹುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು.

ದೇವದಾಸಿಯರು ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿತವಾದವರು. ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವಾನ್ವಿತೆಯರಾಗಿ , ರಾಜಾಶ್ರಯವಿದ್ದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಗೌರವಾನ್ವಿತೆಯರು ಅವರು. ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿದ ದುರ್ಗತಿಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಹಲವಾರು ಕಲಾವಿದೆಯರು 'ಹೀಗೆ ಆದದ್ದಾದರೂ ಹೇಗೆ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೂ 'ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಮ್ಮ ನೈತಿಕ ಜೀವನ ಅಧೋಗತಿಗಿಳಿದಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡದ್ದೂ ಉಂಟು.'[13]

ಭದ್ರವಿಲ್ಲದ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಟುವಗಿತ್ತಿಯರು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಆಪತ್ತನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭೇದಭಾವವನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸ

---

10 *Indian Social Refomer* 14 Oct, 1893

11 ಡಿ.ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪ ಜ್ಞಾಪಕ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ, ಭಾಗ ೨, ಪು. ೨೩-೨೪

12 K. Subba Rao, Revived Memories, P. 229

13 "ವಾರಾಂಗನೆಯರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ", ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ೨೯ ಜನವರಿ, ೧೮೯೬

ಬೇಕೆಂದೂ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಬೇಕೆಂದೂ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ಕಲಾವಿದೆಯೂ ತನ್ನ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗವನ್ನು ಮೂಲ ಧನವಾಗಿ ಇಟ್ಟು, ಇದು ಒಂದು ಹಂತಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು.[14]

ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಡುಗಿಯರು, ತಾವು ಬಸವಿಯರಾಗಿ ವಾರಾಂಗನೆಯರಾಗಿ ಇರುವದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟಪಡುವದಾಗಿ ಬರೆದ ಲಿಖಿತ ಮೂಲಕವಾದ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.[15]

"ನಮ್ಮ ತಂದೆ, ತಾಯಿ ಇಬ್ಬರೂ ತೀರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಈಗ ವಾರಾಂಗನೆಯರಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ನಾವು ವಿವಾಹ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಇರಲು ಇಚ್ಛಿಸುವದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯು ಕೂಡ ವಾರಾಂಗನೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಜಾತಿ ಧರ್ಮದಂತೆ ನಾವು ವಾರಾಂಗನೆಯರಾಗಿ ಬಾಳುವುದರ ಪರವಾಗಿ ಇದ್ದೇವೆ.

ಮುಜರಾಯಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಆರ್ಕಾಟ್ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಜರಾಯಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಚುರುಕಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತು. ೧೮೭೨[16] ರಲ್ಲಿ ತಾಫೆಯನ್ನು ಮುಜರಾಯಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಚುಹೂಡಿತು. ನಂದೀದುರ್ಗದ ಭೋಗ ನಂದೀಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತಕ್ಕಂತ ತಾಫೆಯನ್ನು ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರವು ನಿಲ್ಲಿಸಿತು.

೧೯೦೯ರಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತಕ್ಕ ತಾಫೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿತು.[17] ತಾಫೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೂ ಸರಕಾರವು ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದ ಜೀವನಾಂಶಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ತರದೆ ದೇವದಾಸಿ ಸತ್ತ ನಂತರ ಆ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಭರ್ತಿಮಾಡಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಿಲ್ಲ.

'ಗೆಜ್ಜೆಪೂಜೆ' ಎಂಬ ವಿಧಿವತ್ತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಜರಾಯಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಆ ದಿವಸ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಗಂಡನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿತು. ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರ ಗೆಜ್ಜೆಪೂಜೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿ ಗೆಜ್ಜೆಪೂಜೆ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಧಿಸಿದ್ದರೂ, ಅವರು ವಾರಾಂಗನೆಯರೆಂದೂ ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿತು. ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಗೆಜ್ಜೆಪೂಜೆ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಕೂಡದೆಂದು ರಾಜಾಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದರು[18] ಮೈಸೂರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹಲವಾರು ನೆರೆಹೊರೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಿದವು. ೧೯೩೦ ತಿರುವಾಂಕೂರಿನಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾಯಿತು. ಮೈಸೂರಿನ ಈ ಕಾಯ್ದೆ ಎಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತು.[19] 'ವೃತ್ತಾಂತ ಪತ್ರಿಕೆ[20] ಮೈಸೂರಿನ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ, ದೇವದಾಸಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯ ಗಾತಿಯರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಸರಕಾರವು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿತು.

---

14 *Mysore Standard,* 11 September 1899

15 Thurston, *Castes and Tribes of South India* Vol II P. 133

16 No M 446-54 8/Feb/1822, *Mysore Muzrai Manual*

17 No 1560-71-Muz-84-05-3 hf 10 April 1909

18 Muzrai Proccedings dated. 29/Jan/1910 No 1872-9 directs with certain observations, the discontinuance of the performance of 'Gejje Puja' or any other Similar Ceremoney by the dancing girls with in precints of Muzzrai temple.

19 *The Madras Standard* May 11, 1909, Native News 1909, United India and Native news, May 15, 1909 ಮೈಸೂರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು.

20 *Vrithanta Patrika* May 27, 1902

## ದೇವದಾಸಿಯರ ಕೊಡುಗೆ

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ತಾಪೆ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಕೃತಿ ೧೭೯೦ ರಲ್ಲಿ ಹಸನ್ ಷಾ ಬರೆದ 'ನಾಷ್ತಾರ್' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ. ನಾಷ್ತಾರ್ ಎಂದರೆ ಪ್ರೀತಿಯ ಅಗಲುವಿಕೆಯಿಂದ ಬರುವ ನೋವೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬಹುದು. ಕಾನಮ್‌ಜಾನ್ ಎಂಬವಳು ಇದರ ನಾಯಕಿ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮನೋರಂಜನೆಗೋಸ್ಕರ ಇದ್ದವಳು. 'ನಾಷ್ತಾರ್' ಕಾದಂಬರಿ ಫಾರಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿದವರು ಜ್ಞಾನಪೀಠದ ಸಾಹಿತಿ ಕುರತಲಮ್ ಹೈದರ್ 'ನಾಚಗರ್ಲ್' ಎಂಬ ಈ ಕಾದಂಬರಿ (ಅಥವಾ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ) ಯಿಂದ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮನೋಭಾವ, ನೃತ್ಯ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಅವರ ಜೀವನದ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ೨೦೦ ವರುಷದ ಹಿಂದೆ ಬರೆದ ಈ ಕಾದಂಬರಿ ಲಕ್ನೋನಗರದ ನೃತ್ಯಗಾತಿಯರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅದು ಈಗ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾದಂಬರಿ 'ಉಮರಾವ್ ಜಾನ್ ಆದ' ೧೮೯೯ ಪ್ರಕಟವಾಯ್ತು ಇದು ಲಕ್ನ ನಗರದ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ವಾರಾಂಗನೆ ಉಮ್‌ರಾವ್ ಜಾನ್ ಆದಳ ನೈಜ ಜೀವನವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತೆ.

ಕೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ (ಕಸ್ತೂರಿ)ಅವರು ಬರೆದಿರುವ 'ದೇವದಾಸಿ' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಇದು ದೇವದಾಸಿಯ ನೈಜ ಜೀವನವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೂ, ಕಲೆಗೆ ಒಲಿದ ಮೀನಾ ದೇವದಾಸಿಯಾದರೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೂ ಕೂಡಿ, ತ್ಯಾಗಮಯಿ ಎನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಮತ್ತು ಗೌರವದಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಾಳೆ.

ಇನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎಮ್. ಕೆ. ಇಂದಿರಾರವರು ಬರೆದ 'ಗೆಜ್ಜೆ ಪೂಜೆ' ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾಗಿದೆ.

Monier Williams ನ ಪ್ರಕಾರ ;

"Dasis drive a profitable trade under the sanction of religion and some courtesans have been known to amass enormous fortunes not do they think it in consistant with their method of making money to spend it in works of piety. Here and there Indian bridges and other useful public works owe their existence to the librality of this frail sisterhood.

The large tank at *channarayapatna in Mysore* was built by two dancing girls.[21]

ಗೋಹರಜಾನ್ ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಮಾಲಿಕ್‌ಜಾನ್‌ರವಳ ಮಗಳು. ಮಾಲಿಕ್‌ಜಾನ್ ಉರ್ದು ಕವಿಯಿತ್ರಿ ಮತ್ತು ವಾರಾಂಗನೆ. ಗೋಹರ್‌ಜಾನ್ ಅರ್ಮೇನಿಯನ್ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ತಂದೆ ಯುರೋಪಿಯನ್. ಗೋಹರ್‌ಜಾನ್ ಕಥಕ್ ನೃತ್ಯ ಪಾರಂಗತೆ, ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಭಾಷೆಗಳ ಪರಿಚಯವಿದ್ದ ಈಕೆ ಇಂಡಿಯನ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಗೋಹರ್‌ಜಾನ್ ರಬೀಂದ್ರನಾಥರ ಸಂಗೀತವನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಎಚ್. ಎಂ. ವಿ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಿಕೆ ಗೋಹರ್‌ಜಾನರವರದ್ದು. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹಲವಾರುಸಲ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ಗೋಹರ್‌ಜಾನ ಕೈಲಾಸಂರ 'ನಮ್ಮಿತ್ತಪ್ಪಾರಳ್ಳಿ' ಹಾಡನ್ನು ಉರ್ದು ದಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿ ಮನರಂಜಸಿದ್ದರು.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು ನಾಗರತ್ನಮ್ಮನವರ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ವಿದ್ಯೆ ಸಂಗೀತ ಸೇವೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳು ತಿರುವಾಯೂರಿನಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಸಮಾಧಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಮೋಘವಾದ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಬೆಂಗಳೂರು ನಾಗರತ್ನಮ್ಮನವರನ್ನು ನೆನೆಸದಿರಲಾರರು.[22] ಇದು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ.

---

21 E. Thurston ; *Castes and Tribes of Southern India,* Vol II P. 130

22 Leela, *Socio-Cultural Aspects of Mysore* Ph. D. Thesis.

ನಾಗರತ್ನಮ್ಮನವರ ಧೈರ್ಯ ಅಪಾರವಾದದ್ದು. ಆಂಧ್ರದ ಕವಯಿತ್ರಿಯಾದ ಮುದ್ದುಪಳನಿಯ 'ರಾಧಿಕ ಸತ್ವನಂ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ನಾಗರತ್ನಮ್ಮ ಪಟ್ಟ ಶ್ರಮ ಅಪಾರ. ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದಾಗ ಅವರು ತೋರಿದ ಧೈರ್ಯ ಮೆಚ್ಚಬೇಕಾದದ್ದು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಈ ಪುಸ್ತಕ ತಿರುಗಿ ಮುದ್ರಣ ಕಂಡಿತು.[23]

ನೈತಿಕ ಮೂಲ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಕರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ನೃತ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯಿಂದ ಸಮಾಜದ ನೈತಿಕ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೆಯೆ ಉಳಿಯಿತು. ಸುಧಾರಕರಲ್ಲೆ ನೃತ್ಯ ಸುಧಾರಣ ಚಳುವಳಿ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸಂಗೀತ ಅಥವಾ ನೃತ್ಯ ಕಲಿತ ಅಥವಾ ಮಾಡಿದವರೆಲ್ಲಾ ವಾರಾಂಗನೆಯರಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರವು ವೇಶ್ಯಾ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಫಲತೆ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ದೇವದಾಸಿಯರ ಮೂಲ ಉಚ್ಚಾಟನೆಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಯತ್ನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೃತ್ಯ ಕಲೆಗೆ ಹಾನಿ ಆದದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮಾನವನ ನೈತಿಕ ಮೂಲ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಯಾವ ಉಪಕಾರವಾದದ್ದೂ ಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಬುದ್ಧಿಯ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ತರ್ಕಕ್ಕೇ ಹೊರತು ಸಹಜ ಪ್ರವೃತಿಗಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಕಲೆಗಾದ ನಷ್ಟ ಅಪಾರ. ಇದನ್ನು ತುಂಬಲು ಒಂದು ಶತಮಾನವೇ ಬೇಕಾಯ್ತು.

---

23 Susie Taru and K. Lalitha ; *Women writing in India* P. 5.